

hogy a magyar művészek anyagát futárral küldjük és csupán a francia és spanyol anyagot küldjük külön. Ezt is csak azért, mert ezek között értékes Picasso, Léger stb. képek vannak, amelyeknek biztosításához a francia és spanyol művészek ragaszkodnak.

Tekintve a kiállítás reprezentatív voltát, tisztelettel kérem Miniszter Urat, szíveskedjék fenti költségvetést elfogadni és a kiállítást megfelelően pártfogásba venni.²

MOL XIX-J-1-k 31. doboz 18/e (eredeti)

¹ A kiállítás ügyét addig a követségen Havas Endre bonyolította a rá jellemző lelkesedéssel. Levelezése az ügyiratban található. Egyik jelentésében a minisztérium elnézését kéri: tudja, hogy a képek között sok az absztrakt, de hát ezek a párizsiak már ilyenek. A közölt jelentés az egyetlen, melyet Károlyi maga írt alá.

² A költségeket a minisztérium Boldizsár államtitkár utasítására különböző maradványpénzekből fedezte.

502. KÁROLYI MIHÁLY VÁMBÉRY RUSZTEMHEZ

(Párizs, 1948. július 7.)

Kedves Vámbéry!

Köszönettel megkaptam június 12-én kelt leveledet,¹ és teljes tárgyilagossággal pont-ról-pontra kívánok arra válaszolni. Mielott azonban rátérnék a leveledben foglaltakra, előre kell bocsátanom, hogy 1948. február 23-án írt levelemre² nem válaszoltál. Ezt a levelet személyesen adták át Neked, és miután arra megkértem, a levél átadója nyomban értesített arról, hogy Te azt kézhez is vetted. Tehát szó sem lehet arról, hogy a levelet nem kaptad meg. Tekintettel a levél tartalmára, hallgatásod rendkívül kellemetlenül érintett engem. Nyilvánvaló, hogy Te magad is megállapíthatad: a levélben közvetíteni kívántam Közted és kormányom között. Még ha enyhe és udvarias formában is, rámutattam arra, hogy odahaza milyen kifogásokkal illetik követi működésedet. A legsúlyosabb kifogás az volt, hogy Te kinevezésed előtt kikérted amerikai papírjaidat, s kinevezésed után ezt a kérelmet nem vontad vissza. Hadd idézzem az erre vonatkozó részt február 23-i levelemből: „Tudom, hogy nem igaz, de Rólad olyan híreket hoztak forgalomba, hogy az első amerikai papírjaidat már követé váló kinevezésed előtt megkértd és ezt kinevezésed után nem hatálytalanítottad. Ha esetleg valamilyen technikai okból ez valóban így volna, helyesebb volna, ha ezt a félreértést eloszlatnád. Ne haragudj, hogy az ilyesmibe beleszólok, de rosszul esik nekem, ha Veled kapcsolatban ezt akárcsak suttogják is.”

Tálcán kínáltam tehát, Neked, hogy ezt a súlyos és követi minőséggeddel összeegyeztethetetlen vádat cáfold meg. Nem szabad csodálkoznod azon, ha hallgatásoddal ezt a vádat megerősítetted. Még meglepőbb, hogy arra mostani leveledben sem térsz ki. Engedd meg, hogy kerekén kimondjam: ez a tény önmagában elegendő volt arra, hogy a magyar kormány bizalmatlan legyen irányodban. Ezek után feltételezhető, hogy azoknak van igazuk (és ezt nem csak kommunisták mondják), akik azt állítják, hogy Te már azzal vállaltad el a követség vezetését, hogy egy bizonyos idő múltán amúgyis lemondasz. Ami leveled első pontját illeti, elismerem, hogy a sajtó nem mindig ír igazat, és leveledből örömmel állapítom meg, hogy rágalmozási pert indítottál a Journal American ellen. Ezzel szemben előttem van az International News Service-nek adott hivatalos nyilatkozatod, amely mégsem lehet apokrif, mert hiszen sok minden, amiről leveledben írsz, ebben a nyilatkozatban is benne foglaltatik, sőt magában foglalja Molnár Erik miniszterhez intézett 1948. június 20-i leveled szövegét is, amelyet mástól, mint Tőled mégsem kaphattak meg. Ez a nyilatkozat világosan megcáfolja azt az állításodat, hogy „Te nem disszidáltál, hanem csak lemondtál”. Ezenkívül a nyilatkozat szintén azt bizonyítja, hogy Te erre a „lemondásra” jó előre felkészültél. Végtelenül csodálkozom azon a kije-

lentéseden is, hogy Téged budapesti tartózkodásod alatt állandóan katonai patrouille kísért, amiből rögvést láttad, hogy Magyarország rendőrállam. Ezt teljességgel lehetetlennek tartom. Feltételezzük azonban, hogy így volt. Ebben az esetben megkérdem Tőled, hogy vajon miért vállaltad el a követi állást? Mint régi politikus, tisztában voltál azzal, hogy Magyarország politikája milyen irányt vett, és neked, mint Rákosi Mátvás védőjének, nem lehetett meglepetés, hogy Magyarországon nem egy nyugati, formális, hanem egy új típusú népi demokrácia van kialakulóban. Ha ezzel nem értettél egyet, akkor, ismétlem, nem lett volna szabad ezt az országot Washingtonban képviselned. Meggyőződésem, hogy mint magánember, soha nem kellett volna az új Magyarországgal összeütközésbe kerülnöd és sokkal inkább megtarthattad volna tárgyilagosságodat.

A magyar kormány bizalmatlanságának egyik fő okát már fentebb ismertettem. Ferenczi Edmond Amerikából visszajövet közölte velem, hogy Te egy sajtókonferencián a Marshall-tervvel kapcsolatban milyen furcsa kijelentést tettél. Amidőn egy újságíró megkérdezte Tőled, hogy Magyarország miért nem vesz részt a Marshall-tervben, azt válaszoltad, hogy ezt kérdezzék meg Sztálintól. Egy ilyen szarkasztikus bon mot után ne csodálkozz azon, ha a bizalmatlanság növekedett irányodban. Azzal Te is tisztában voltál, hogy mi Magyarország álláspontja a Marshall-tervvel kapcsolatban, tehát ebben az esetben nem hivatkozatsz arra, hogy nem kaptál megfelelő utasításokat.

Ami az útlevél- és vízumügyekre vonatkozó kifogásaidat illeti, a vízumkiadás és útlevél-meghosszabbítás jogát technikai okokból tőlem is, sőt a kommunista követektől is megvonták. Ez egyszerű államvédelmi intézkedés volt. Később azonban felhatalmaztak arra, hogy francia állampolgároknak saját hatáskörömben adhassak ki vízumot, mert azokat én tudom legjobban megítélni. Ezenkívül rendkívüli esetekben útlevélügyben is bizonyos könnyítést kaptam. Fentiek után nem csodálkozatsz azon sem, ha ebben a kérdésben is bizalmatlanok voltak irányodban.

A káderhiányt mi is érezzük. Mi is kevesen vagyunk. Ezzel szemben megfelelő szervezettséggel elértük azt, hogy a Külügyminisztérium minden kérésére alapos, komoly jelentéseket tudunk küldeni. Ez némi anyagi áldozatot kívánt, és ezt az anyagi áldozatot, noha a mi fizetésünk is alacsony, a legtöbb esetben magam vállaltam. Ezenkívül beosztottjaim a legnagyobb odaadással dolgoznak, és így a lehetőség szerint mindenben eléget teszünk a Külügyminisztérium kívánalmainak. Ehhez hozzá kell fűznöm, hogy mindössze négy fogalmazóval dolgozunk, és Párizs sokkal forgalmasabb követség, mint Washington, mert hiszen az itt élő magyarok legtöbbször nem francia, hanem magyar állampolgár.

Az amerikai szakszervezetekre vonatkozó jelentéssel kapcsolatos kifogásaidra csak annyit válaszolhatok, hogy ezért nem vállalom felelősséget, de nekünk kötelességünk minden politikai beszélgetésről feljegyzést készíteni. Ezekben a feljegyzésekben hűen ragaszkodunk ahhoz, amit az informátor mond. Az informátor rövid ideig tartózkodott Amerikában s ottani tapasztalatairól számolt be. Nem arról volt szó, hogy alapos tanulmányt adjon az amerikai szakszervezetek helyzetéről, hanem csak arról, hogy benyomásairól beszámoljon. Ha a Te ellenjelentésedet olvasom, kiderül, hogy nagy vonalakban igazat mondott, és legfeljebb azt a kifogást lehet ellene felhozni, hogy nem bocsátkozott a részletekbe és nem írt külön tanulmányt erről a kérdéssről.

A magyar politikai fejlődésről már fentebb szoltam. Amit lemondásod egyik okául hozol fel, ismétlem, hogy a politikai fejlődés irányát már követté váló kinevezésed idejében világosan láthattad. Azon sincs csodálkoznivaló, ha két oldalról érnek támadások. Aki a barikád két oldala között igyekszik megbújni, azt mindkét oldalról golyók érik. Számomra nem volt meglepetés Nagy Ferenc és társainak magatartása. Annál fájdalmasabban érintett a Te magatartásod, mert az kihatásaiban ártalmasabb volt. Éppen a ha-

bozó embereket (és talán a tömegeket is) toltad jobb felé. Akarva, nem akarva a jobboldal ügyét szolgáltad.

Mindent egybevetve, nem tagadom, hogy megdöbbenéssel fogadtam kiválásod hírért. Fájlalom azt, hogy politikailag ártottál az új Magyarországnak. De fájlalom személyes okokból is, mert önmagadnak is ellensége lettél. Elvesztetted régi barátaidat és megtartottad régi ellenségeidet is. Az egyetlen, amit ezzel elértél, hogy amerikai honpolgár lettél. A névjegyed átadása révén az a megtiszteltetés ért, hogy az American Way of Life³ szabályai szerint élheted le hátralevő éveidet és élvezheted a Statue of Liberty-t.⁴ Sajnálom, hogy ezt az utat választottad. Jászi Oszkárt megértem, mert ő következetes magatartást tanúsított. Vele hosszú évek óta állandó harcban, vagy ha úgy akarod, ellenséges barátságban voltam. Ő mindvégig hű maradt antimarxista elveihez, és ez determinálta politikáját. Amellett mindig óvakodott attól, hogy a politika porondjára lépjen. Ezzel szemben Te Budapestről visszatérve itt, a párizsi követségen mondtad nekem: „Jászi azért haragszik rám, mert nem vagyok hajlandó minden reggelire Sztálint fogyasztani.” Magatartásoddal szemben nem csupán politikai, de emberi vonatkozású ellenvetéseim is vannak.⁵

Szívélyes üdvözléssel

MOL XIX-J-1-k 1. doboz 1/c (egykorú másolat)

¹ L. e kötet 484. sz. levelét.

² Károlynak ezt a levelét nem ismerjük.

³ Amerikai életforma (angol).

⁴ Szabadságszobor (angol).

⁵ Károlyi fenti levelének másolatát 1948. július 7-én megküldte Molnár Eriknek a következő levél kíséretében: „Tisztelt Miniszter Úr! Kedves Barátom! Mellékelten megküldöm Vámbéry Rusztem 1948. június 10-én kelt levelének másolatát, valamint az én válaszomat.” A Külügyminisztérium levéltárában azonban Károlyi és Vámbéry levélváltásának másolata mellett megtalálható Vámbéry eredeti, kézzel írt levele is.

503. MME ROMAIN ROLLAND KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Párizs, 1948. július 29.)

Cher Monsieur,

Il y a bien longtemps que je voulais vous écrire, mais j'ai tant de travail, que je suis souvent en retard pour les lettres les plus urgentes. J'apprends que vous êtes en Hongrie, mais qu'on vous ferait suivre ma lettre. J'aurais préféré vous atteindre avant votre départ, et ma secrétaire pensait aller vous voir. Je devrai me contenter de ce mot.

Je vous rappelle votre promesse de nous aider à la constitution des Archives R.R, pour ce qui concerne la Hongrie. Je suis actuellement en pourparlers avec l'Université de Paris pour une Fondation Romain Rolland; on me promet une salle où je pourrai déposer la bibliothèque de mon mari, et toutes ses Archives, ainsi que les documents de toutes sortes que notre Association a déjà reçus de divers pays, et qu'elle continuera certainement à recevoir. La Bibliothèque Ste-Geneviève s'intéresse spécialement à nous, et j'espère que c'est là que nous aurons notre Salle. C'est moi qui m'occuperai de son aménagement, qui ferai faire les armoires où seront placés les livres et les documents. J'y ferai aussi mettre un coffre-fort pour les microfilms du Journal de mon mari, qui ne devront pas être descellés avant 30 ou 50 ans, ainsi que pour certaines correspondances, – par exemple ses lettres à moi-même et à certains amis qui préfèrent qu'on ne connaisse que plus tard leur correspondance avec mon mari.

Nous avons dernièrement scellé à la Bibliothèque Nationale le microfilm du Journal qui part pour la Bibliothèque de Harvard, où il ne sera livré au public qu'en 1975 ou en